

**PROGRAM USUWANIA AZBESTU
I WYROBÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST
Z TERENU GMINY PRZYTYK
NA LATA 2011-2032**

Przytyk, 2011 r.

Spis treści

SPIS TREŚCI	2
1. WPROWADZENIE	3
2. METODYKA WYKONANIA <i>PROGRAMU USUWANIA AZBESTU I WYROBÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST Z TERENU PRZYTYK NA LATA 2011 - 2032</i>	3
3. OGÓLNE INFORMACJE O AZBEŚCIE	4
4. CHARAKTERYSTYKA GMINY PRZYTYK.....	8
5. INFORMACJE O ILOŚCI I STANIE WYROBÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST NA TERENIE PRZYTYK	10
6. OPIS AKTUALNIE FUNKCJONUJĄCEGO SYSTEMU ZBIÓRKI, TRANSPORTU I UNIESZKODLIWIANIA ODPADÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST	10
7. STRATEGIA W ZAKRESIE USUWANIA WYROBÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST I UNIESZKODLIWIANIA ODPADÓW AZBESTOWYCH Z TERENU GMINY PRZYTYK.....	11
7.1. CELE	11
7.2. DZIAŁANIA ZMIERZAJĄCE DO USUNIĘCIA AZBESTU Z TERENU GMINY PRZYTYK.....	12
7.2.1 Działania edukacyjne i informacyjne	12
7.2.2. Ilość wyrobów zawierających azbest przewidziana do usunięcia do 2032 roku	13
7.2.3. Obowiązki właściciela, zarządcy lub użytkownika miejsc, w których był lub jest wykorzystywany azbest.....	14
7.2.4. Obowiązki (wybrane) firmy wykonującej usługę demontażu wyrobów zawierających azbest.....	16
7.2.5. Unieszkodliwianie odpadów zawierających azbest	18
8. HARMONOGRAM ZADAŃ DO REALIZACJI.....	20
9. FINANSOWE ASPEKTY REALIZACJI <i>PROGRAMU USUWANIA AZBESTU WYROBÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST Z TERENU GMINY PRZYTYK I POTENCJALNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA</i>	23
10. MONITORING REALIZACJI <i>PROGRAMU USUWANIA AZBESTU I WYROBÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST Z TERENU GMINY PRZYTYK</i>	27
ZAŁĄCZNIK NR 1 - WZÓR „INFORMACJI O WYROBACH ZAWIERAJĄCYCH AZBEST I MIEJSCU ICH WYKORZYSTANIA	28
ZAŁĄCZNIK NR 2 - WZÓR „OCENY STANU I MOŻLIWOŚCI BEZPIECZNEGO UŻYTKOWANIA WYROBÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST”	29
ZAŁĄCZNIK NR 3 WZÓR „PROTOKOŁU ODBIORU (STWIERDZENIE USUNIĘCIA WYROBÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST)”.....	31
ZAŁĄCZNIK NR 4 - WZÓR „WNIOSKU O ODEBRANIE ODPADÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST”	31
ZAŁĄCZNIK NR 5 - WZÓR „INFORMACJI O WYROBACH ZAWIERAJĄCYCH AZBEST, KTÓRYCH WYKORZYSTANIE ZOSTAŁO ZAKOŃCZONE”	32
ZAŁĄCZNIK NR 6 - WZÓR „OZNAKOWANIA INSTALACJI, URZĄDZEŃ LUB POMIESZCZEŃ ZAWIERAJĄCYCH AZBEST LUB WYROBY ZAWIERAJĄCE AZBEST”	33
SPIS TABEL.....	34
SPIS RYSUNKÓW.....	34

1. Wprowadzenie

Niniejszy dokument jest realizacją wymagań zawartych w *Programie Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032*, przyjętego Uchwałą Nr 39/2010 Rady Ministrów z dnia 15 marca 2010 r.

Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Przytyk na lata 2011 – 2032 skierowany jest do wszystkich mieszkańców gminy, a szczególnie do tych właścicieli nieruchomości, na których stwierdzono występowanie wyrobów zawierających azbest.

Realizatorami i uczestnikami *Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Przytyk na lata 2011 – 2032* są:

- Wójt Gminy Przytyk,
- radni gminy Przytyk,
- sołtysi,
- Starostwo Powiatu Radomskiego,
- Powiatowy Inspektorat Budowlany w Radomiu,
- podmioty dokonujące usuwania, transportu i unieszkodliwiania wyrobów zawierających azbest
- właściciele i zarządcy obiektów, w których znajdują się wyroby zawierające azbest

2. Metodyka wykonania *Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Przytyk na lata 2011 - 2032*

Za wyrób zawierający azbest uważa się każdy wyrób o stężeniu równym lub wyższym od 0,1 % azbestu.

Program usuwania azbestu wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Przytyk na lata 2011 – 2032 został opracowany na podstawie informacji uzyskanych w Urzędzie Gminy Przytyk oraz Urzędzie Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego. Korzystano również z informacji zawartych w Bazie Azbestowej (www.bazaazbestowa.pl).

Tworząc dokument kierowano się zapisami „*Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 – 2032*” oraz wytycznymi opracowanymi na zlecenie Ministerstwa Gospodarki pn. „*Plan usuwania wyrobów zawierających azbest z obiektów użyteczności publicznej stanowiących lub będących w zarządzaniu, administrowaniu przez organy administracji publicznej na szczeblu wojewódzkim, powiatowym i gminnym*”. Uwzględniono zapisy obowiązujących aktów prawnych.

Niezbędne informacje w postaci wyników wstępnego monitoringu powietrza w zakresie zawartości zawieszonych włókien respirabilnych azbestu otrzymano także z Instytutu Medycyny Pracy im. Prof. J. Nofera w Łodzi.

3. Ogólne informacje o azbestie

Azbestem nazywa się włókniste minerały z grup serpentynów i amfiboli. Pod względem budowy chemicznej azbest stanowią uwodnione krzemiany, głównie magnezu i żelaza. Najczęściej spotykanymi odmianami azbestu są:

1. chryzotyl (azbest biały) – minerał serpentynowy – ogólny wzór chemiczny $3MgO_2SiO_2 \cdot 2H_2O$;
2. krokidolit (azbest niebieski) – minerał amfibolowy – ogólny wzór chemiczny $NaFe(SiO_3)_2FeSiO_3 \cdot H_2O$;
3. amozyt (azbest brązowy) – minerał amfibolowy – ogólny wzór chemiczny $(FeMg)_7SiO_{22} \cdot 2H_2O$.

Odpady zawierające azbest to odpady powstające przy demontażu wyrobów azbestowo-cementowych lub wyrobów izolacyjnych zawierających azbest.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 27 września 2001 r. w sprawie katalogu odpadów, odpadom zawierającym azbest nadano następujące kody:

Tabela 1. Klasyfikacja odpadów zawierających azbest

Kod odpadów	Podgrupa	Rodzaj
06 07 01*	Odpady z produkcji, przygotowania, obrotu i stosowania chlorowców oraz z chemicznych procesów przetwórstwa chloru	Odpady azbestowe z elektrolizy
06 13 04*	Odpady z innych nieorganicznych procesów chemicznych	Odpady z przetwarzania azbestu
10 11 81*	Odpady z hutnictwa szkła	Odpady zawierające azbest
10 13 09*	Odpady z produkcji spoiw mineralnych (w tym cementu, wapna i tynku) oraz z wytworzonych z nich wyrobów	Odpady zawierające azbest z produkcji elementów cementowo - azbestowych
15 01 11*	Odpady opakowaniowe (włącznie z selektywnie gromadzonymi komunalnymi odpadami opakowaniowymi)	Opakowania z metali zawierające niebezpieczne porowate elementy wzmocnienia konstrukcyjnego (np. azbest), włącznie z pustymi pojemnikami ciśnieniowymi
16 01 11*	Zużyte lub nienadające się do użytkowania pojazdy (włączając maszyny pozadrogowe), odpady z demontażu, przeglądu i konserwacji pojazdów (z wyłączeniem grup 13 i 14 oraz podgrup 16 06 i 16 08)	Okładziny hamulcowe zawierające azbest
16 02 12*	Odpady urządzeń elektrycznych i elektronicznych	Zużyte urządzenia zawierające wolny azbest
17 06 01*	Materiały izolacyjne oraz materiały konstrukcyjne zawierające azbest	Materiały izolacyjne zawierające azbest
17 06 05*		Materiały konstrukcyjne zawierające azbest

* - odpady niebezpieczne

W trakcie prowadzenia prac demontażowych, podczas szlifowania wyrobów, cięcia czy łamania płyt elewacyjnych powstaje pył, zawierający włókna respirabilne zawieszane w powietrzu, które mają właściwości rakotwórcze. Z tego względu odpady zawierające azbest zaklasyfikowano jako odpady niebezpieczne.

W Polsce nie ma naturalnych złóż azbestu nadających się do eksploatacji górniczej. Wyroby azbestowe były produkowane z surowców importowanych z byłego ZSRR, a także Kanady, Włoch, Chin, Afryki, Wielkiej Brytanii i Australii. W latach 1955 – 1995 do kraju przywieziono ponad 2 mln ton azbestu. Po roku 1995 import azbestu został ograniczony.

Produkcja płyt azbestowo-cementowych w Polsce rozpoczęła się w 1907 roku w Krakowie, następnie w Lublinie (ok.1910 r.) i w Ogrodzieńcu k/Zawiercia (ok. 1920 r.). Jednak stosowanie azbestu na szeroką skalę na terenie Polski w budownictwie nastąpiło w latach 60-tych, po uruchomieniu następnych 4 dużych zakładów wyrobów azbestowo-cementowych. Głównym surowcem stosowanym do produkcji był azbest chryzotylowy, ale do połowy lat osiemdziesiątych do produkcji rur ciśnieniowych stosowany był także krokidolit oraz niewielkie ilości amozytu.

Szacuje się (w skali kraju), że ok. 96% ogólnej ilości wyrobów zawierających azbest stanowiły płyty azbestowo-cementowe (faliste i płaskie).

Ze względu na zawartość azbestu w wyrobach, stosowany środek wiążący oraz gęstość objętościową dzieli się je na dwie klasy:

- Klasa I - wyroby o gęstości objętościowej mniejszej niż 1000 kg/m^3 definiowane jako „miękkie” (słabo spoisłe) zawierające powyżej 20% azbestu i małą ilość lepiszcza. Wyroby te łatwo ulegają uszkodzeniu, czemu towarzyszy znaczna emisja azbestu do otoczenia i w wyniku swobodnego przemieszczania się włókien stwarzają one poważne zagrożenie dla zdrowia ludzkiego. Najbardziej szkodliwe są odpady zawierające kriokidolit.
- Klasa II - wyroby o gęstości objętościowej większej niż 1000 kg/m^3 definiowane jako „twarde” zawierające poniżej 20% azbestu. Włókna azbestowe w tych wyrobach są mocno związane i nawet w przypadku mechanicznego uszkodzenia materiału w stosunkowo niewielkiej ilości przedostają się do otoczenia. Wyroby „twarde” są odporne na destrukcję, a duże niebezpieczeństwo zanieczyszczenia środowiska i zagrożenia dla zdrowia ludzkiego występuje przy ich obróbce mechanicznej.

Do najważniejszych wyrobów azbestowych należą:

- Wyroby azbestowo – cementowe, takie jak: płyty faliste, obudowy, płyty Karo, płyty warstwowe, rury ciśnieniowe, płyty okładzinowe i elewacyjne zawierające od 10 do 35% azbest.
- Wyroby izolacyjne stosowane do izolacji kotłów parowych, wymienników ciepła, zbiorników, przewodów rurowych, a także ubrań i tkanin ognioodpornych. Należą do nich: wata, włókna, sznury, przędza, tkaniny termoizolacyjne, taśmy. Wyroby te zawierają w zależności od przeznaczenia od 75 do 100% azbestu.
- Wyroby uszczelniające: tektury, płyty azbestowo – kauczukowe, szczeliwa plecione. Najbardziej powszechnymi wyrobami uszczelniającymi były płyty azbestowo – kauczukowe, które charakteryzują się odpornością na podwyższoną temperaturę, wytrzymałością na ściskanie, nieznanym odkształceniom trwałym oraz dobrą elastycznością. Szczeliwa plecione stosowane były do uszczelniania części pracujących w wysokich temperaturach, a także w środowisku wodnym, pary wodnej, kwasów organicznych i nieorganicznych, smarów, olejów, rozpuszczalników, gazów spalinowych, ługów, roztworów soli. Zawartość azbestu od 4,5 do 85%.
- Wyroby cierne: okładziny cierne i taśmy hamulcowe, stosowane do różnego rodzaju hamulców, sprzęgła. Azbest chryzotylowy zastosowany w tych wyrobach chronił elementy robocze przed przegrzaniem. Zawartość azbestu od 15 do 75%.
- Wyroby hydroizolacyjne: lepiki asfaltowe, kity uszczelniające, asfalty drogowe uszlachetnione, zaprawy gruntujące, papa dachowe, płytki podłogowe, zawierające od 20 do 40% azbestu.

Od 1985 roku w Polsce zaprzestano stosowania azbestu krokidolitowego. Produkcja płyt azbestowo-cementowych w Polsce została zakazana *ustawą z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania*

wyrobów zawierających azbest (Dz. U. Nr 101, poz. 628 z 1997 r. i Nr 156 z 1998 r.). Zgodnie z ww. ustawą w Polsce do 28 września 1998 r. została całkowicie zakończona produkcja płyt azbestowo-cementowych (a wcześniej innych wyrobów zawierających azbest). Natomiast po 28 marca 1999 r. obowiązuje zakaz obrotu azbestem i wyrobami zawierającymi azbest. Wyjątek stanowią wyroby z zawartością azbestu, które nie posiadają jeszcze swoich zamienników ze względu na ekstremalne warunki pracy. Od 1 lutego 2005 roku obowiązuje zakaz wprowadzania na terytorium Polski wyrobów zawierających azbest oraz azbestu.

Trwałość wyrobów azbestowo-cementowych jest znaczna i szacowana jest na co najmniej 30 do 60 lat. Główne czynniki, jakie wpływają na zmniejszenie trwałości wyrobów azbestowo-cementowych to kwaśne deszcze i oddziaływanie mechaniczne. Niezależnie od szacunków trwałości tych wyrobów (zwłaszcza płyt dachowych i elewacyjnych) problem pogarszania się ich stanu technicznego w miarę upływu czasu będzie narastać.

Azbest znajduje się w wykazie substancji niebezpiecznych stanowiących załącznik do Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 2 września 2005 r. w sprawie wykazu substancji niebezpiecznych wraz z klasyfikacją i oznakowaniem (Dz. U. Nr 201, poz. 1674) pod numerem indeksowym 650-013-00-6 jako substancja o udokumentowanym działaniu rakotwórczym kategorii 1, stanowiąca poważne zagrożenie zdrowia w następstwie narażenia na długotrwałe oddziaływanie na drogi oddechowe.

Chorobotwórcze działanie azbestu powstaje w wyniku wdychania włókien azbestu, zawieszonych w powietrzu. Wielkość zagrożenia zdrowia zależy od rodzaju azbestu, wielkości włókien i ich stężenia w powietrzu oraz czasu narażenia. Największe zagrożenie stanowią włókna respirabilne, tzn. występujące w trwałej postaci w powietrzu i mogące przedostawać się z wdychanym powietrzem do pęcherzyków płucnych. Mają one średnicę mniejszą od 3 μm i są dłuższe niż 5 μm , przy czym najbardziej szkodliwe są włókna o długości ok. 20 μm .

Dopóki włókna nie są uwalniane do powietrza i nie są wdychane, wyroby z udziałem azbestu nie stanowią zagrożenia dla zdrowia. Działanie azbestu może się objawić nawet po 30 latach od momentu kontaktu z pyłem azbestowym. Pierwsze objawy mogące sygnalizować chorobę to: ból w klatce piersiowej, silny kaszel, duszności. Doniesienia kliniczne i epidemiologiczne sugerują, że z azbestem może być również związane występowanie innych nowotworów: krtani, żołądka i jelit, trzustki, jajników oraz chłoniaków. Jednak zwiększenie ryzyka w tych grupach nowotworów należy postrzegać jedynie jako prawdopodobne.

W przypadku, gdy wyroby zawierające azbest są w dobrym stanie technicznym i nie są poddawane działaniom mechanicznym (np. nie są łamane lub poddane jakiegokolwiek obróbce mechanicznej, a zwłaszcza, gdy ich powierzchnia nie jest ścierana) nie stanowią zagrożenia zdrowia. W świetle dotychczasowych badań także wchłanianie azbestu drogą pokarmową nie stanowi ryzyka dla zdrowia człowieka.

Dla mieszkańców gminy Przytyk narażenie na działanie azbestu może wystąpić:

- przez nielegalne składowanie odpadów azbestowych ze zmieszaniem odpadami komunalnymi,
- w wyniku uszkodzeń mechanicznych i korozji chemicznej i biologicznej ścian osłonowych i pokryć dachowych,
- w obiektach, pomieszczeniach wewnętrznych w wyniku użytkowania wyrobów azbestowych stosowanych jako izolacje ognioodporne, akustyczne, wentylacyjne i klimatyzacyjne, itp.

Analizując szkodliwość azbestu i jego wpływ na organizm ludzki należy pamiętać, iż włókna azbestu są praktycznie niezniszczalne.

Analizując problematykę wpływu włókien azbestowych występujących w powietrzu atmosferycznym na zdrowie mieszkańców gminy Przytyk (narażenie środowiskowe) posłużono się opracowaniem

Zakładu Epidemiologii Środowiskowej Instytutu Medycyny Pracy im. Prof. J. Nofera w Łodzi wykonanym pod kierunkiem prof. dr hab. med. N. Szeszeni – Dąbrowskiej pt.: „Sprawozdanie z realizacji tematu 2/DPO/BR/05 Program naukowy dotyczący oceny zagrożeń populacji Polski związanych z azbestem”. Stwierdzono, że średnie stężenie włókien azbestu na terenie województwa mazowieckiego wynosi 666,8 wł/m³.

Tabela 2. Stężenia włókien azbestu w powietrzu w województwie mazowieckim w zależności od pory roku

Okres	Liczba powiatów	Liczba gmin	Liczba punktów pomiarowych	Liczba pomiarów	Średnie stężenie (wł./m ³)
letni	20	98	124	248	750,9
jesienny	14	66	86	171	536,6

Średnie stężenie włókien azbestu z pomiarów w okresie letnim było wyższe niż w okresie jesiennym.

Analiza uwzględniająca typ zabudowy wykazała, że zróżnicowanie stężeń w zależności od typu zabudowy nie było istotne statystycznie.

Tabela 3. Stężenia włókien azbestu w powietrzu w województwie mazowieckim wg rodzaju zabudowy

Teren	Liczba powiatów	Liczba gmin	Liczba punktów pomiarowych	Liczba pomiarów	Średnie stężenie (wł./m ³)
przemysłowy	9	12	14	34	642,5
osiedla mieszkaniowe	20	84	100	331	642,0
zabudowa luźna	7	13	20	54	857,3

W poniższej tabeli przedstawiono pozycje powiatu radomskiego w rankingu sporządzonym pod względem ilości wyrobów azbestowych oraz pod względem wskaźnika nagromadzenia azbestu, przy założeniu, że numer 1 oznacza największą wartość. Powiat radomski sklasyfikowany został na pozycji 2 wśród powiatów Województwa Mazowieckiego pod względem ilości wyrobów zawierających azbest, a na miejscu 10 pod względem wysokości wskaźnika nagromadzenia azbestu. Pod względem stężenia włókien azbestu w powietrzu powiat radomski został zaklasyfikowany na pozycji 1.

Tabela 4. Ocena zagrożenia azbestem na terenie powiatu radomskiego

Powiat	Miejsce w Województwie pod względem:		
	Ilości wyrobów azbestowych	Wskaźnika nagromadzenia azbestu [Mg/km ²]	Stężenia włókien azbestu w powietrzu [wł./m ³]
radomski	2	10	1

W 2008 r. przeprowadzono krajowe badania podczas prac rozbiórkowych prowadzonych na wolnym powietrzu. Zgromadzone wyniki badań z pomiarów stężeń włókien azbestu w strefie oddychania pracowników podczas usuwania wyrobów zawierających azbest wykazują bardzo duże zróżnicowanie w zależności od miejsca prowadzenia prac i rodzaju demontowanego wyrobu. Podczas prac rozbiórkowych płyt eternitowych prowadzonych na wolnym powietrzu stężenia włókien w strefie oddychania pracowników wahały się w granicach 0,001-0,08 wł/cm³ (średnia wartość w jednej serii 0,002, w drugiej 0,048 wł/cm³; obowiązujący normatyw higieniczny wynosi 0,1 wł/cm³). Prace wykonywane wewnątrz pomieszczeń obejmują głównie usuwanie wyrobów miękkich (sznury izolacyjne, ścianki działowe). Stężenia odnotowane podczas wykonywania takich prac mieściły się w szerokim przedziale od 110 wł/cm³ do 120 000 wł/cm³ i zależne były w znacznym stopniu od sposobu wykonywania prac. Do 2015 r. powinna zostać opracowana rzetelna informacja na temat stężeń włókien azbestu w powietrzu na terenie kraju.

4. Charakterystyka gminy Przytyk

Gmina Przytyk znajduje się w centralnej Polsce, w południowej części województwa mazowieckiego, w północno-zachodniej części powiatu radomskiego. Od zachodu gmina graniczy od zachodu z powiatem przysuskim (gminy Wieniawa i Potworów), od północy z powiatem białobrzeskim (gminy Stara Błotnica i Radzanów), a od wschodu z gminą Zakrzew i Wolanów z powiatu radomskiego. Gmina jest położona w odległości 17 km od Radomia.

Powierzchnia gminy zajmuje obszar 13 437 ha. Sieć osadnicza tworzona jest przez 26 sołectkich i 39 miejscowości, z których największe to Przytyk (ponad 900 mieszkańców) i Podgajek (ponad 600 mieszkańców).

Na terenie gminy Przytyk zameldowanych było (według stanu na dzień 31.12.2010 r.) 7 166 osób. Według GUS, liczba osób faktycznie zamieszkujących gminę jest mniejsza i wynosi 7 103 osób. Wskaźnik gęstości zaludnienia jest niski i wynosi 53 osoby/km². Przyrost naturalny jest dodatni i wynosił w 2010 roku 1,3 promila. Dodatkowo jest również saldo migracji, wynoszące +4 osoby w 2010 roku.

Podstawowe zasoby mieszkaniowe gminy stanowi zabudowa zagrodowa z udziałem zabudowy jednorodzinnej, ukształtowana w przewadze wzdłuż istniejących dróg jako jeden rząd. W sieci osadniczej gminy wyróżnia się przede wszystkim miejscowość Przytyk, dawniej miasto. Przytyk położony prawie centralnie w obszarze gminy, jest siedzibą Urzędu Gminy oraz głównym ośrodkiem administracyjno-usługowym i osadniczym. W układzie przestrzennym tworzy wraz z Podgajkiem wspólną jednostkę osadniczą, skupiając ponad jedną czwartą ludności całej gminy oraz lokalizację wszystkich podstawowych usług i obiektów użyteczności publicznej.

Pozostałe jednostki osadnicze gminy to w przewadze równomiernie przestrzennie rozmieszczone „ulicówki” związane z ważniejszymi ciągami drogowymi. Ponad połowa z nich to miejscowości z liczbą mieszkańców od 200 do 500 osób. Większe jednostki osadnicze to: Wrzeszczów i Wola Wrzeszczowska, Kaszewska Wola, Suków i Sukowska Wola oraz Domaniów i Krzyszkowice. Są to jednocześnie obszary zwartych rejonów dobrych warunków naturalnych do produkcji rolniczej. Jedną trzecią miejscowości gminnych to jednostki osadnicze małe z liczbą ludności poniżej 200 osób.

Największy udział w powierzchni zajmują użytki rolne – 10 616 ha, co stanowi 79% powierzchni gminy. Spośród nich największy udział mają grunty orne, zajmujące 8 945 ha 66,7% powierzchni gminy. Sady zajmują 315 ha (2,3%), łąki – 880 ha (6,5%), pastwiska – 476 ha (3,5%).

Gmina Przytyk położona jest w obrębie Wzniesień Południowomazowieckich na Równinie Radomskiej. Jest to teren płaski, rozcięty doliną rzeki Radomki i jej dopływów opadający w kierunku północnym. Spadki terenu są niewielkie, mieszczą się w granicach do 6 %.

Gmina Przytyk położona jest w całości w zlewni rzeki Radomki – lewobrzeżnego dopływu Wisły Środkowej (uchodzi do Wisły na 431,9 km jej biegu). Największym lewostronnym dopływem Radomki na terenie gminy Przytyk jest rzeka Wiązownica (jej druga nazwa to Jazownica). Prawostronnym dopływem Radomki jest rzeka Bystrzyca o długości 14,3 km i powierzchni zlewni 49,7 km² (nazywana w górnym biegu Dobrzyca), która uchodzi na 57,2 km. W dolinie Radomki od ujścia Wiązownicy do ujścia Bystrzycy występują drobne cieki o nieustalonym kierunku odpływu, płynące równoległe do rzeki.

Największym zbiornikiem w gminie oraz w powiecie radomskim jest oddany do eksploatacji w kwietniu 2001 roku zbiornik zaporowy „Domaniów” na rzece Radomce. Powierzchnia zbiornika wynosi prawie 500 ha, a objętość przy normalnym poziomie piętrzenia wynosi 13 mln m³. Szerokość zbiornika wynosi od 600 do 1200 m. Również w miejscowości Przytyk znajduje się niewielki zbiornik wodny. W rejonie Oblasu na rzece Dobrzyca, prawym dopływie Radomki, znajdują się stawy rybne,

wśród których największymi są: Gopło, Świtez i Macierz. Drugi zespół stawów zlokalizowany jest na Radomce w rejonie Zameczka.

Geologicznie wody podziemne związane są z utworami: czwartorzędowymi, kredowymi i jurajskimi. Zasadnicze znaczenie dla zaopatrzenia w wodę ma poziom kredowy, a następnie górnourajski. Na terenie gminy Przytyk nie prowadzono dotychczas badań wód podziemnych w ramach monitoringu krajowego bądź też regionalnego. Na terenie gminy zlokalizowany jest częściowo Główny Zbiornik Wód Podziemnych (GZWP) nr 412 (Zbiornik Goszczewice (J3)). Jego cała powierzchnia obejmuje 695 km², z czego 166 km² podlega najwyższej ochronie (ONO – poza terenem gminy Przytyk). Utwory wodonośne pochodzą z górnej jury (J3). Typ zbiornika to szczelinowo-krasowy.

Wskaźnik lesistości na terenie gminy Przytyk wynosi 18,7%. Lasy i grunty leśne gminy Przytyk zajmują 2 529,2 ha. Większe kompleksy leśne usytuowane są głównie w południowo- wschodniej części gminy w okolicach Przytyka, Stefanowa, Słowikowa, Krzyszkowic- do południowych granic gminy oraz w części południowo- zachodniej, tj. w okolicach Wólki Domaniowskiej, Posady i przysiółka Babiej Góry. Najwięcej lasów znajduje się w obrębach geodezyjnych: Oblas, Ostrołęka, Krzyszkowice.

Na terenie gminy Przytyk jedynymi terenami prawnie chronionymi jest siedem użytków ekologicznych o łącznej powierzchni 15,3 ha oraz trzy pomniki przyrody. Cennymi przyrodniczymi obiektami są: Park krajobrazowy w m. Krzyszkowice i Oblas oraz arki przydworskie w m. Wrzeszczów, Kol. Zameczek.

Walory środowiska przyrodniczego i położenie w obszarze przesądzające o warunkach rozwoju funkcji wypoczynkowej to przede wszystkim dolina rzeki Radomki, lasy i bliskość Radomia, a także i Warszawy. W obszarze gminy znajduje się dolina środkowej części Radomki, która w przeszłości należała do najbardziej gospodarczo wykorzystywanych rzek Ziemi Radomskiej (młyny, tartaki i stawy).

Najbardziej istotnym atutem jest jednak duży zbiornik wodny „Domaniów” na rzece Radomce. Zbiornik stanowi jednostkę funkcjonalną w perspektywie funkcji rekreacyjnej głównie dla Radomia. Zaspokoić powinien różnorodne potrzeby wypoczynkowe i sportowe, a zwłaszcza umożliwić wypoczynek sobotnio-niedzielny i codzienny na dłuższy pobyt dzieci młodzieży oraz uprawianie sportów wodnych w okresie letnim i bojerów w okresie zimowym.

W obszarze gminy gleby cechują się dobrą jakością do produkcji rolniczej, a udział w poszczególnych klasach bonitacyjnych wynosi odpowiednio:

- klasy I-III - 13%
- klasy IV - 52%
- klasy V-VI - 35%.

Głównymi surowcami występującymi na terenie gminy są piaski i żwiry, w pełni pokrywające zapotrzebowanie lokalne. Żadne ze złóż nie jest udokumentowane, eksploatacja prowadzona jest w dziewięciu kopalniach. Złóża wskazane do lokalnej eksploatacji występują na terenie sołectw: Sukowska Wola (Zameczek), Wygnanów (3 złóża), Mściechów, Oblas, Krzyszkowice, Przytyk (Piaski), Duży Las. Na terenie gminy znajduje się tylko jedno złóżo udokumentowane w kategorii C₂ pozabilansowe „Przytyk” (syderyty ilaste), które dotychczas nie było eksploatowane.

Gmina jest typową gminą o charakterze rolniczym. W 2010 roku zarejestrowanych było w systemie REGON 332 podmioty gospodarcze, w tym 19 w sektorze publicznym i 313 w sektorze prywatnym. Najwięcej z nich stanowiły zakłady osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą – 271 podmiotów.

Mieszkańcy gminy zaopatrywani są w wodę pochodzącą z indywidualnych studni kopanych oraz dwóch gminnych ujęć wody podziemnej zlokalizowanych w miejscowościach Gliniec i Przytyk. Długość sieci wodociągowej ma długość 127,8 km, funkcjonuje 1 698 przyłączy do sieci. Ludność korzystająca z wody wodociągowej stanowi 84,7% ogółu mieszkańców.

W gminie system oczyszczania i odprowadzania ścieków komunalnych jest w fazie budowy. Na terenie gminy znajduje się 32,1 km sieci kanalizacyjnej oraz 310 przyłączy tej sieci do budynków mieszkalnych. Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej stanowi 14,2% ogółu mieszkańców. Funkcjonują dwie komunalne oczyszczalnie ścieków – w Wólce Domaniewskiej oraz w Zameczku.

Gospodarstwa domowe na terenie gminy posiadają indywidualne źródła ciepła, piece lub kotłownie domowe, bazujące głównie na paliwie węglowym – 90% i ok. 10% olejowym.

5. Informacje o ilości i stanie wyrobów zawierających azbest na terenie Przytyk

Na terenie Przytyk sporządzono inwentaryzację wyrobów zawierających azbest. Podstawowym źródłem informacji o ilości azbestu na terenie gminy były dane zgromadzone podczas wizji w terenie oraz informacje zgłaszane przez właścicieli nieruchomości.

Całkowita powierzchnia wyrobów azbestowo – cementowych na terenie gminy Przytyk wynosi 5 334,527 Mg. Przyjęto, że 1m² wyrobów zawierających azbest waży 11,5 kg.

Azbest znajdujący się na terenie gminy występuje przede wszystkim w postaci płyt azbestowo – cementowych falistych znajdujących się głównie na dachach budynków, płyt azbestowo – cementowych płaskich dachowych typu „karo”, oraz w niewielkiej ilości płaskich płyt elewacyjnych.

Stan techniczny pokryć dachowych i płyt elewacyjnych jest na ogół dostateczny, tzn. ogólnie płyty nie są pokruszone ani obstrzępione, a jedynie porośnięte porostami organicznymi lub zabrudzone wodami opadowymi wymieszanymi z sadzami kominowymi. Nieuszkodzone płyty nie stwarzają zagrożenia dla zdrowia ludzi związanego z emisją włókien azbestu do powietrza.

6. Opis aktualnie funkcjonującego systemu zbiórki, transportu i unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest

System zbiórki, transportu i unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest prowadzony jest w oparciu o zapisy aktualnie obowiązujących aktów prawnych dotyczących ww. problematyki.

Na 30 dni przed rozpoczęciem prac zgłaszany jest do Wydziału Budownictwa Starostwa Powiatowego w Radomiu zamiar wymiany pokrycia dachowego (planowane roboty budowlane dotyczą usunięcia wyrobów zawierających azbest). Właściciel, użytkownik wieczysty lub zarządca nieruchomości, przy zgłoszeniu prac polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest, otrzymuje z Wydziału Ochrony Środowiska Starostwa Powiatowego Radomiu listę firm uprawnionych do demontażu wyrobów zawierających azbest. Ich wykaz przedstawiono na końcu rozdziału. Po wybraniu firmy, ustaleniu zakresu robót i zawarciu umowy następuje demontaż i wywiezienie odpadów zawierających azbest.

Jednak część odpadów azbestowych (najczęściej płyt eternitowych pochodzących z pokryć dachowych) usuwana jest w sposób całkowicie nieorganizowany w miejscach nie przeznaczonych do tego celu – np. w lasach (tzw. „dzikie wysypiska”). Można sądzić, że odpady te nie trafiają tam od przedsiębiorców posiadających stosowane zezwolenia na prowadzenie działalności w zakresie ich zbiórki i transportu, ale od pojedynczych właścicieli nieruchomości, którzy samodzielnie "rozwiązali" swój problem z azbestem. Część osób usuwających azbest zleca firmom posiadającym stosowne

uprawnienia jedynie wywiezienie odpadów, natomiast demontażu dokonuje własnymi siłami. Takie rozwiązanie stanowi duże zagrożenie dla środowiska, gdyż przy uszkodzeniu materiałów zawierających azbest do środowiska uwalniają się włókna azbestu.

Z całą pewnością można stwierdzić, że nieprawidłowe (w świetle odpowiednich aktów prawnych oraz przedstawionych w niniejszym opracowaniu procedur) postępowanie podmiotów będących właścicielami wyrobów zawierających azbest związane jest z kwestią finansową oraz niewystarczającą świadomością ekologiczną.

Odpady zawierające azbest unieszkodliwiane są poprzez składowanie na obiektach położonych poza terenem gminy.

7. Strategia w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest i unieszkodliwiania odpadów azbestowych z terenu gminy Przytyk

7.1. Cele

Głównym *Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Przytyk* jest:

Całkowite usunięcie azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Przytyk do 2032 roku

Cele cząstkowe:

- 1. Uaktualnienie informacji o miejscach i obiektach zawierających azbest na terenie gminy Przytyk – do 31.12.2012 roku**
- 2. Minimalizacja negatywnych skutków zdrowotnych spowodowanych obecnością azbestu na terytorium gminy Przytyk**
- 3. Likwidacja szkodliwego oddziaływania azbestu na środowisko**
- 4. Edukacja mieszkańców gminy Przytyk w zakresie szkodliwości azbestu dla zdrowia człowieka oraz propagowanie właściwych metod i sposobów bezpiecznego dla środowiska i zdrowia człowieka usuwania azbestu.**
- 5. Pomoc mieszkańcom gminy Przytyk w pozyskiwaniu środków finansowych na zadania związane z usuwaniem azbestu i wyrobów zawierających azbest.**

Zgodnie z założeniami przedstawionymi w *Programie Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 – 2032* proces usuwania tych wyrobów powinien być zakończony do 2032 roku.

Okres do 2032 roku podzielono na 3 przedziały czasowe, tj.:

- przedział I – obejmuje lata 2011 – 2018
- przedział II – obejmuje lata 2019 – 2025
- przedział III – obejmuje lata 2026 – 2032

W tabeli poniżej przedstawiono szczegółowe cele do osiągnięcia w trzech podokresach. Perspektywa krótkoterminowa to lata 2011 -2018, średnioterminowa to lata 2019-2025, a długoterminowa to lata 2026-2032.

Tabela 5. Cele w perspektywie krótko-, średnio- i długoterminowej w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest i unieszkodliwiania odpadów azbestowych

Lp.	Okres	Cele
Całkowite usunięcie azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Przytyk do 2032 roku		
1.	Lata 2011-2018	Uaktualnienie informacji o miejscach i obiektach zawierających azbest na terenie gminy (do 31.12.2012 roku)
		Zwiększenie świadomości mieszkańców gminy w zakresie bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest
		Bezpieczne usunięcie ok. 28% aktualnej ilości wyrobów zawierających azbest i unieszkodliwienie odpadów azbestowych
2.	Lata 2019-2025	Bezpieczne usunięcie ok. 35% aktualnej ilości wyrobów zawierających azbest i unieszkodliwienie odpadów azbestowych
		Zwiększenie świadomości mieszkańców gminy w zakresie bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest
3.	Lata 2026-2032	Bezpieczne usunięcie ok. 37% aktualnej ilości wyrobów zawierających azbest i unieszkodliwienie odpadów azbestowych
		Zwiększenie świadomości mieszkańców gminy w zakresie bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest

7.2. Działania zmierzające do usunięcia azbestu z terenu gminy Przytyk

7.2.1 Działania edukacyjne i informacyjne

W kolejnych latach na terenie gminy Przytyk podjęte będą działania edukacyjne i informacyjno – popularyzacyjne.

Zgodnie z zapisami *Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 – 2032*, wzory materiałów informacyjnych – logo, poradniki, filmy edukacyjne, plakaty, ulotki, itp. przygotowane zostaną przez Ministerstwo Gospodarki, a następnie przekazane gminom do bezpłatnego wykorzystania i rozpowszechniania. W akcję edukacyjną włączy się również Centrum Edukacji w Radomiu.

Pracownicy Urzędu Gminy Przytyk, Radni Gminy, a także sołtysi poszczególnych wsi będą brali udział w szkoleniach z zakresu problematyki właściwego postępowania z azbestem. Ze względu na częste zmiany w przepisach prawa, zaleca się udział w szkoleniach co najmniej raz na 2-3 lata (lub po istotnych zmianach).

Upowszechnione zostaną poradniki dotyczące finansowania usuwania azbestu i postępowania z wyrobami zawierającymi azbest, opracowane przez Ministerstwo Gospodarki lub inne instytucje i podmioty zajmujące się tematyką azbestu.

Ważną rolę w komunikacji pełnić będą parafie wyznaniowe, szkoły, ośrodki kultury i ośrodki zdrowia.

Najskuteczniejszym i najtańszym sposobem dotarcia do odbiorców jest informacja elektroniczna. Na stronie internetowej Urzędu Gminy Przytyk opublikowane zostaną odpowiednie, wyodrębnione opracowania poświęcone szkodliwości i konieczności usuwania azbestu zawierające przykładowo:

- akty prawne dotyczące obowiązków postępowania z wyrobami zawierającymi azbest oraz regulujące sposób bezpiecznej ich eksploatacji, usuwania i unieszkodliwiania,
- możliwe źródła finansowania usuwania azbestu,

- informacje o zagrożeniach powodowanych przez azbest,
- informacje o działaniach gminy Przytyk i powiatu radomskiego podejmowanych w celu usuwania azbestu i uzyskanych efektach,
- wzory wniosków na dofinansowanie odbioru i składowanie odpadów,
- wykaz firm posiadających uprawnienia do usuwania wyrobów zawierających azbest i transportu powstałych odpadów.

Proponuje się utworzenie specjalnej zakładki tematycznej, aby informacje były łatwo dostępne i zgromadzone w jednym miejscu.

Zainteresowane osoby będą miały możliwość zadania pytania drogą elektroniczną lub udostępnienie im tematycznego forum dyskusyjnego, jako platformy formułowania opinii i uwag.

Wiele informacji dotyczących spraw związanych z azbestem znajduje się na stronie internetowej Ministerstwa Gospodarki: <http://www.mg.gov.pl/Gospodarka/Azbest/> oraz portalu tematycznym <http://www.bazaazbestowa.pl>

7.2.2. Ilość wyrobów zawierających azbest przewidziana do usunięcia do 2032 roku

Szacuje się, że na terenie gminy Przytyk znajduje się 5 335 Mg wyrobów zawierających azbest (stan na dzień 31.12.2010 r.), czyli w przeliczeniu - 463 913 m². Przyjmuje się, że w kolejnych latach zostaną wycofane z użytkowania następujące ilości odpadów zawierających azbest:

- w latach 2011–2018 około 28% odpadów (łącznie 1 494 Mg, w przeliczeniu 129 913 m² – około 187 Mg rocznie),
- w latach 2019–2025 około 35% odpadów (łącznie 1 867 Mg, w przeliczeniu 162 348 m² – około 267 Mg rocznie),
- w latach 2026–2032 około 37% odpadów (łącznie 1 974 Mg, w przeliczeniu 171 652 m² – około 282 Mg rocznie).

Poniżej przedstawiono szacunkowe ilości wyrobów zawierających azbest wymagających usunięcia z terenu gminy Przytyk w terminie do 2032 roku w trzech przyjętych okresach czasowych.

Tabela 6. Ilość wyrobów zawierających azbest wymagających usunięcia na terenie gminy Przytyk

L.p	Wyszczególnienie	Jedn.	Lata		
			2011-2018	2019-2025	2026-2032
Usunięcie wyrobów zawierających azbest wraz z unieszkodliwieniem					
1.	Ilość wyrobów zawierających azbest przewidziana do usunięcia w okresie	Mg	1 494	1 867	1 974
1.	Ilość wyrobów zawierających azbest przewidziana do usunięcia rocznie w danym okresie	Mg	187	267	282
2.	Powierzchnia wyrobów zawierających azbest przewidzianych do usunięcia w okresie	m ²	129 913	162 348	171 652
3	Szacunkowe koszty usunięcia wyrobów zawierających azbest wraz z unieszkodliwieniem w okresie	zł.	1 792 800 ¹	2 613 800 ²	3 158 400 ³
3	Szacunkowe koszty usunięcia wyrobów zawierających azbest wraz z unieszkodliwieniem rocznie w danym okresie	zł.	224 400 ¹	373 800 ²	451 200 ³
W okresie 2011-2032		zł	7 565 000 złotych		

Usuwanie wyrobów zawierających azbest:

¹ - przyjęty średni koszt usunięcia 1 Mg wyrobów zawierających azbest 1200 zł

² - przyjęty średni koszt usunięcia 1 Mg wyrobów zawierających azbest 1400 zł

³ - przyjęty średni koszt usunięcia 1 Mg wyrobów zawierających azbest 1600 zł

* przyjęto przelicznik $1\text{m}^2=11,5\text{ kg}=0,0115\text{ Mg}$

Przyjęte założenia oznaczają, że do roku 2032 z terenu gminy Przytyk powinno być usuwane średnio 242,5 Mg/rok azbestu i wyrobów zawierających azbest.

7.2.3. Obowiązki właściciela, zarządcy lub użytkownika miejsc, w których był lub jest wykorzystywany azbest

Problematyka bezpiecznego postępowania z wyrobami i odpadami zawierającymi azbest została uszeregowana w bloku tematycznym obejmującym łącznie 6 procedur zgodnie z wymogami określonymi w Rozporządzeniu Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej: Dz. U. Nr 71/2004, poz. 649; Dz. U. Nr 192/2003, poz. 1876. Dla właścicieli, zarządców lub użytkowników miejsc, w których był lub jest wykorzystywany azbest skierowane są procedury:

Grupa I. Procedury obowiązujące właścicieli i zarządzających obiektami, instalacjami lub urządzeniami zawierającymi azbest lub wyroby zawierające azbest.

Procedura 1. Obowiązki i postępowanie właścicieli oraz zarządców, przy użytkowaniu obiektów i terenów z wyrobami zawierającymi azbest.

Procedura 2. Obowiązki i postępowanie właścicieli i zarządców, przy usuwaniu wyrobów zawierających azbest z obiektów lub terenów.

Najważniejsze działania przedstawiono poniżej:

1. Złożenie informacji o wyrobach zawierających azbest

Właściciel, zarządca lub użytkownik miejsc, w których był lub jest wykorzystywany azbest, dokonuje inwentaryzacji zastosowanych wyrobów zawierających azbest, poprzez sporządzenie spisu z natury. Zgodnie z przepisami, mieszkańcy gminy Przytyk posiadający wyroby zawierające azbest np. dach, elewację z eternitu, rury kominowo-azbestowe itp., powinni sporządzić informację zawierającą m.in. dane o ilości azbestu i miejscu jego występowania. Stosowną informację należy sporządzić w dwóch egzemplarzach:

- jeden egzemplarz przedkłada się w formie pisemnej Wójtowi Gminy Przytyk corocznie w terminie do 31 stycznia,
- drugi egzemplarz przechowuje się przez okres jednego roku, do czasu sporządzenia następnej informacji.

Informację o wyrobach zawierających azbest należy sporządzić według wzoru podanego w załączniku nr 1.

Niedopełnienie obowiązku inwentaryzacji wyrobów azbestowych grozi karą grzywny, której wysokość wymierzana jest w stawkach dziennych wynoszących od 10 zł do 20 tys. zł. Sąd grodzki może orzec karę grzywny w wysokości nie mniejszej niż dziesięć stawek dziennych oraz nie większej niż 360.

2. Dokonanie kontroli i sporządzenie oceny stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest

Zgodnie z przepisami właściciel, użytkownik wieczysty lub zarządca nieruchomości, a także obiektu, urządzenia budowlanego, instalacji przemysłowej lub innego miejsca zawierającego azbest, zobligowany jest do dokonania przeglądu technicznego tych wyrobów i sporządzenia oceny stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania. Przepisy w sposób szczegółowy określają, kiedy usuwanie wyrobów zawierających azbest jest konieczne. Określają także jak należy postępować z obiektami, w których użyto azbestu i jak należy zabezpieczyć wyroby zawierające azbest.

Ocenę należy przeprowadzić według wzoru podanego w załączniku nr 2.

Z przeprowadzonej kontroli okresowej sporządza się ocenę w dwóch egzemplarzach. Jeden egzemplarz oceny łącznie z dokumentacją miejsca zawierającego azbest i obiektu budowlanego przechowuje właściciel, użytkownik wieczysty (lub jeśli jest ustanowiony) zarządca nieruchomości. Natomiast drugi egzemplarz oceny należy przekazać w ciągu 30 dni od dnia kontroli Powiatowemu Inspektorowi Nadzoru Budowlanego.

Wynikiem przeglądu i oceny jest decyzja odnośnie dalszego postępowania z wyrobami zawierającymi azbest.

Jeżeli suma punktów oceny wynosi:

- 65 i więcej punktów (I stopień pilności) tzn. wymiana lub naprawa wymagana jest bezzwłocznie,
- powyżej 35 do 60 (II stopień pilności) tzn. ponowna ocena musi nastąpić do 1 roku,
- do 35 punktów (III stopień pilności) tzn. ponowna ocena musi nastąpić w terminie do 5 lat.

3. Działania informacyjne

Na właścicielu lub zarządcy budynku lub instalacji spoczywa ponad to obowiązek:

- odpowiedniego oznakowania pomieszczeń, w których znajdują się wyroby azbestowe,
- opracowanie i wywieszenie w odpowiednim miejscu informacji ostrzegawczej o zagrożeniu azbestowym,
- zaznaczenie na planie sytuacyjnym terenu miejsc z wyrobami azbestowymi.

4. Działania po sporządzeniu oceny i podjęciu decyzji odnośnie usuwania wyrobów zawierających azbest

Wyroby zawierające azbest nie zaklasyfikowane do wymiany w ocenie i w przeglądzie technicznym powinny być zabezpieczone przez:

- zabudowę (zamknięcie przestrzeni), w której znajdują się wyroby zawierające azbest, szczelną przegrodą bez naruszenia samego wyrobu (przegroda może być wykonana np. ze sklejki, płyt gipsowych lub cegły),
- pokrywanie wyrobów lub powierzchni zawierających azbest szczelną powłoką za pomocą substancji impregnujących (substancje impregnujące mają na celu wewnętrzne związanie cząstek azbestu, uniemożliwiając tym samym kruszenie się wyrobu azbestowego) bądź substancji błonotwórczych (substancje błonotwórcze tworzą na powierzchni wyrobu szczelną i dobrze przylegającą warstwę, która uniemożliwia odłamywanie się wyrobu),
- wyeliminowanie jakiegokolwiek obróbki mechanicznej przy pracach zabezpieczających,
- prace zabezpieczające wyroby zawierające azbest mogą być wykonywane wyłącznie przez wykonawców posiadających odpowiednie kwalifikacje.

Postępowanie z wyrobami zawierającymi azbest zaklasyfikowanymi do wymiany w ocenie i w przeglądzie technicznym:

1. Na 30 dni przed rozpoczęciem prac należy zgłosić do Wydziału Budownictwa Starostwa Powiatowego w Radomiu zamiar usunięcia wyrobów zawierających azbest. Należy podkreślić, iż planowane roboty budowlane dotyczą usunięcia wyrobów zawierających azbest.
2. Dokonanie wyboru koncesjonowanego wykonawcy robót budowlanych z listy znajdującej się w Wydziale Ochrony Środowiska Starostwa Powiatowego w Radomiu.
3. Zawarcie umowy z wykonawcą.
4. Na 7 dni przed rozpoczęciem planowanych robót wykonawca zobowiązany jest powiadomić Inspekcję Pracy oraz Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego.
5. Wskazane jest, aby z uwagi na dobrosąsiedzkie stosunki, poinformować sąsiadów o planowanych robotach.
6. Po zakończeniu robót wykonawca zobowiązany jest wystawić oświadczenie o przeprowadzeniu przez niego wszystkich prac (wraz z oczyszczeniem terenu z pyłu azbestowego) z zachowaniem właściwych przepisów technicznych i sanitarnych. Wzór protokołu odbioru zawarto w załączniku nr 3.
7. Oświadczenie wykonawcy należy przechowywać co najmniej przez 5 lat.

7.2.4. Obowiązki (wybrane) firmy wykonującej usługę demontażu wyrobów zawierających azbest

Dla firm wykonujących demontaż, usuwanie i transport wyrobów i odpadów zawierających azbest skierowane są procedury (zgodnie z wymogami określonymi w Rozporządzeniu Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej: Dz. U. Nr 71/2004, poz. 649; Dz. U. Nr 192/2003, poz. 1876.):

Grupa II. Procedury obowiązujące wykonawców prac polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest - wytwórców odpadów niebezpiecznych.

Procedura 3. Postępowanie przy pracach przygotowawczych do usuwania wyrobów zawierających azbest.

Procedura 4. Prace polegające na usuwaniu wyrobów zawierających azbest, wytwarzaniu odpadów niebezpiecznych, wraz z oczyszczeniem obiektu (terenu) instalacji.

Grupa III. Procedura obowiązująca prowadzących działalność w zakresie transportu odpadów niebezpiecznych zawierających azbest.

Procedura 5. Przygotowanie i transport odpadów niebezpiecznych zawierających azbest.

Wykonawca prac polegających na zabezpieczaniu i usuwaniu wyrobów zawierających azbest, obowiązany m.in. jest do:

- uzyskania odpowiednio zezwolenia, pozwolenia, decyzji zatwierdzenia programu gospodarowania odpadami niebezpiecznymi albo złożenia organowi informacji o sposobie gospodarowania odpadami niebezpiecznymi,
- przeszkolenia przez uprawnioną instytucję zatrudnianych pracowników, osób kierujących lub nadzorujących prace polegające na zabezpieczaniu i usuwaniu wyrobów zawierających azbest w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy przy zabezpieczaniu i usuwaniu tych wyrobów oraz przestrzegania procedur dotyczących bezpiecznego postępowania,
- opracowania przed rozpoczęciem prac szczegółowego planu prac usuwania wyrobów zawierających azbest,

- posiadania niezbędnego wyposażenia technicznego i socjalnego zapewniającego prowadzenie określonych planów prac oraz zabezpieczeń pracowników i środowiska przed narażeniem na działanie azbestu.

Wykonawca prac, przed przystąpieniem do prac polegających na zabezpieczeniu lub usunięciu wyrobów zawierających azbest z obiektu, urządzenia budowlanego lub instalacji przemysłowej, a także z terenu prac, obowiązany jest do zgłoszenia tego faktu właściwemu organowi nadzoru budowlanego oraz właściwemu okręgowemu inspektorowi pracy.

Prawidłowość prowadzenia prac polegających na usuwaniu wyrobów potwierdza się wynikiem badania jakości powietrza przeprowadzonego przez akredytowane laboratorium.

Wyroby zawierające azbest przeznaczone do demontażu przez cały czas trwania prac powinny być zraszane w celu utrzymania go w stanie wilgotnym.

Wykonawca musi wyznaczyć wokół budynku strefę zamkniętą (strefę zagrożenia azbestem) oraz zamieścić stosowne ostrzeżenie. Umieszczenia w strefie prac w widocznym miejscu (np. tablice informacyjne o następującej treści: "Uwaga! Zagrożenie azbestem"; w przypadku prowadzenia prac z wyrobami zawierającymi krokidolit treść tablic informacyjnych powinna być następująca: "Uwaga! Zagrożenie azbestem - krokidolitem").

Demontaż wyrobów zawierających azbest powinien odbywać się z dużą ostrożnością, tzn. bez uszkodzeń tych wyrobów. Wykonawca ma obowiązek zastosowania w obiekcie, gdzie prowadzone są prace, odpowiednich zabezpieczeń przed pyleniem i narażeniem na azbest, w tym uszczelnienia otworów okiennych i drzwiowych, a także innych zabezpieczeń przewidzianych w planie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia.

Zdemontowany wyrób zawierający azbest powinien być pakowany w worki z polietylenu lub polipropylenu o grubości co najmniej 0,2 mm. Worki powinny być zamykane w sposób uniemożliwiający ich przypadkowe otwarcie. Wszystkie worki powinny być oznakowane w specjalny sposób. Tak przygotowane pakunki muszą być wywiezione na specjalne składowiska odpadów lub unieszkodliwione w inny, dopuszczalny prawem sposób (np. w instalacjach przewoźnych).

Pracownicy nie powinni wchodzić na dach przez właz dachowy. Wchodząc po drabinie włókna azbestowe osiadłe na butach nie będą wnoszone do wnętrza domu. W innym przypadku należy pamiętać o dokładnym oczyszczeniu wnętrza domu odkurzaczem podciśnieniowym ze specjalnym filtrem z włókien azbestowych. Jeżeli prace dotyczące usuwania azbestu trwają dłużej niż jeden dzień należy pamiętać, aby oczyścić drogi komunikacyjne i używany wcześniej sprzęt.

Po zakończeniu prac wykonawca ma obowiązek uprzątnięcia terenu z pozostałości azbestu. Powinien zastosować czyszczenie na mokro (podciśnieniowy sprzęt odkurzający).

Po wykonaniu prac wykonawca prac ma obowiązek złożenia właścicielowi, użytkownikowi wieczystemu lub zarządcy nieruchomości, urządzenia budowlanego, instalacji przemysłowej lub innego miejsca zawierającego azbest pisemnego oświadczenia o prawidłowości wykonania prac oraz o oczyszczeniu terenu z pyłu azbestowego, z zachowaniem właściwych przepisów technicznych i sanitarnych. Oświadczenie to przechowuje się przez okres co najmniej 5 lat.

Do transportu wyrobów i odpadów zawierających azbest stosuje się odpowiednio przepisy o przewozie towarów niebezpiecznych.

Pełen wykaz obowiązków zawarty został w Rozporządzeniu Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej: Dz. U. Nr 71/2004, poz. 649; Dz. U. Nr 192/2003, poz. 1876.).

7.2.5. Unieszkodliwianie odpadów zawierających azbest

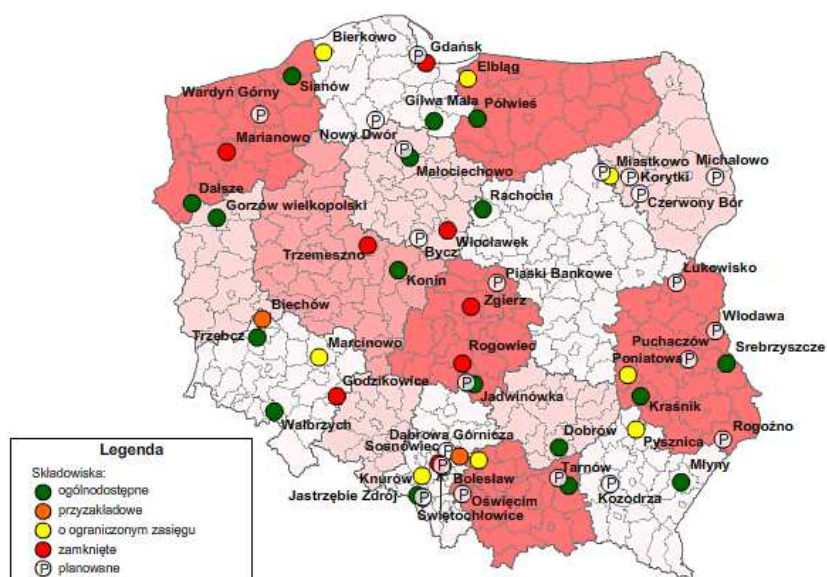
Odpady zawierające azbest nie mogą być kierowane do powtórnego wykorzystania (odzysk). Praktycznie jedynym sposobem unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest jest na dzień dzisiejszy składowanie na odpowiednio przygotowanych do tego celu składowiskach. Szczegółowe zasady składowania odpadów azbestowych regulowane są przez Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących lokalizacji, budowy, eksploatacji i zamknięcia, jakim powinny odpowiadać poszczególne typy składowisk odpadów.

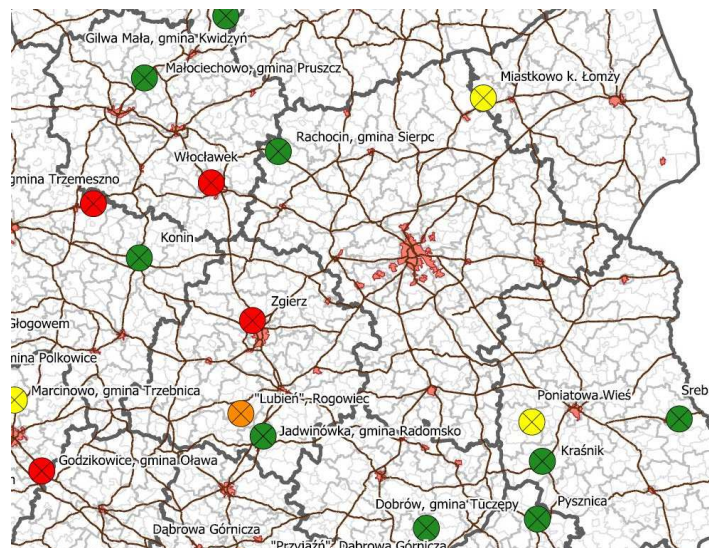
Na składowisku odpadów azbestowych zakłada się deponowanie odpadów pochodzących z budowy, remontu i demontażu obiektów budowlanych oraz infrastruktury drogowej oznaczonych kodami:

- 17 06 01* - materiały izolacyjne zawierające azbest;
- 17 06 05* - materiały konstrukcyjne zawierające azbest.

Podstawową zasadą, która warunkuje technologię składowania odpadów zawierających azbest, jest zasada, że odpady te muszą zostać całkowicie zabezpieczone przed ich kontaktem z powietrzem atmosferycznym. Azbest po złożeniu i przykryciu gruntem mineralnym jest nieszkodliwy dla środowiska wodno – gruntowego oraz powietrza atmosferycznego. Złoże odpadów zawierających azbest nie może być w jakikolwiek sposób naruszone, czy to przez prace ziemne czy przez odwierty.

Poniżej przedstawiono lokalizacje składowisk przyjmujących odpady zawierające azbest z terenu całej Polski.

Rysunek 1. Składowiska przyjmujące odpady zawierające azbest (źródło: www.bazaazbestowa.pl)

W 2005 roku weszło w życie Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 czerwca 2005 r. w sprawie podziemnych składowisk odpadów (Dz. U. Nr 110, poz. 935), które dopuszcza składowanie azbestu i innych odpadów niebezpiecznych pod ziemią. Rozporządzenie to określa szczegółowe wymagania, jakim powinny odpowiadać poszczególne typy składowisk podziemnych w zakresie lokalizacji, eksploatacji i zamknięcia, a także zakres, sposób i warunki prowadzenia monitoringu tych składowisk.

Ponadto, zostały wprowadzone przepisy dotyczące przetwarzania odpadów zawierających azbest w urządzeniach przewoźnych (art. 38a ustawy o odpadach). Obecnie powyższego dopuszcza się przetwarzanie odpadów zawierających azbest w urządzeniach przewoźnych zapewniających takie przekształcenie włókien azbestu, aby nie stwarzały one zagrożenia dla zdrowia lub życia ludzi oraz dla środowiska.

W przypadku przetwarzania odpadów zawierających azbest w urządzeniach przewoźnych organem właściwym do wydania zezwolenia na odzysk lub unieszkodliwianie odpadów jest marszałek województwa właściwy według obszaru województwa, na którym następuje przetwarzanie tych odpadów, przy czym nie obowiązuje przy wydaniu tych zezwoleń wymóg zasięgnięcia opinii wójta.

Karze grzywny w wysokości od 5 do 20 tys. zł lub karze aresztu – od 5 do 30 dni, podlega każdy, kto magazynuje lub składowuje odpady w miejscach do tego celu nieprzeznaczonych.

8. Harmonogram zadań do realizacji

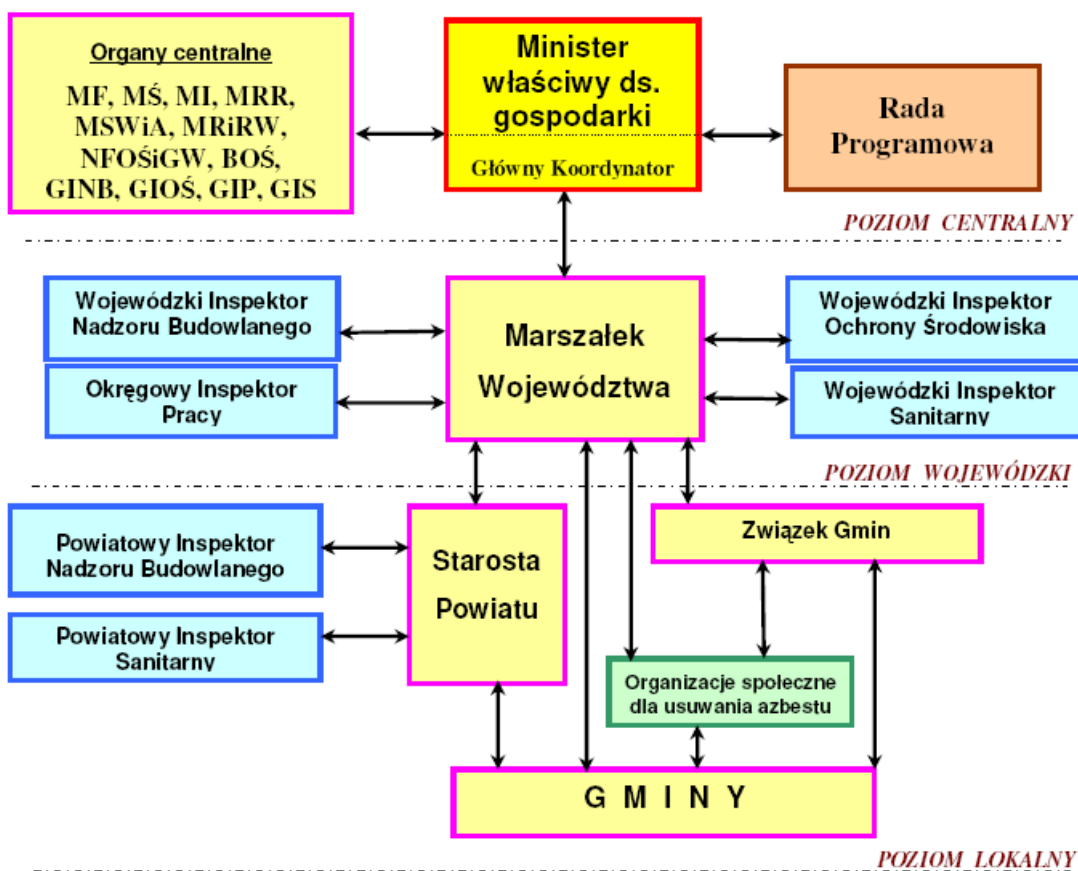
Harmonogram zadań do realizacji dotyczących usuwania azbestu oraz wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Przytyk w latach 2011 – 2032, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7. Harmonogram zadań do realizacji w ramach Programu usuwania azbestu wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Przytyk na lata 2011 - 2032

Lp	Nazwa zadania	Jednostka odpowiedzialna za realizację zadania	Potencjalne źródła finansowania realizacji zadania	Termin realizacji zadania lata
1.	Sukcesywne dokonywanie przeglądów technicznych obiektów na terenie gminy	Gmina, właściciele i zarządcy obiektów budowlanych	Budżet gminy środki właścicieli i zarządców nieruchomości	2011 - 2032
2.	Gromadzenie przez wójta informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest oraz przekazywanie jej do marszałka województwa z wykorzystaniem dostępnego narzędzia informatycznego www.bazaazbestowa.pl	Gmina	Budżet gminy	2011-2032
3.	Usuwanie wyrobów zawierających azbest z budynków mieszkalnych i gospodarskich, obiektów użyteczności publicznej, terenów publicznych oraz oczyszczenie terenu nieruchomości z odpadów zawierających azbest	właściciele nieruchomości właściciele obiektów budowlanych	środki właścicieli nieruchomości budżet gminy, budżet powiatu, WFOŚiGW, Kredyty, Pożyczki	2011-2032
4.	Zorganizowanie akcji wywozu odpadów zawierających azbest z terenu gminy na składowisko odpadów lub ich przetwarzania w urzędzeniu przewoźnym	Gmina podmioty posiadające uprawnienia w zakresie odbioru i transportu azbestu i odpadów zawierających azbest, właściciele i zarządcy obiektów budowlanych	Właściciele lub zarządcy nieruchomości, budżet gminy, budżet powiatu WFOŚiGW, Kredyty, Pożyczki	2011-2032
5.	Zintensyfikowanie kontroli tzw. "dzikich wysypisk odpadów" gdzie znajdują się także odpady azbestowe	Gmina	Budżet gminy	2011 - 2032
6.	Działalność informacyjna i edukacyjna Przeprowadzenie szkoleń lokalnych	Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Środowiska, Województwo, Powiat, Gmina	Budżet gminy Budżet powiatu budżet centralny fundusze ekologiczne	2011 - 2032
7.	Opracowanie zarządzenia Wójta w sprawie warunków dofinansowania z budżetu gminy	Gmina	-----	2011

Lp	Nazwa zadania	Jednostka odpowiedzialna za realizację zadania	Potencjalne źródła finansowania realizacji zadania	Termin realizacji zadania lata
	działań polegających na usunięciu i unieszkodliwieniu wyrobów zawierających azbest z budynków, budowli i instalacji.			
8.	Inspirowanie właściwej postawy obywateli w zakresie obowiązków związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest	Gmina	Budżet gminy	2011 - 2032
9.	Współpraca z Marszałkiem Województwa Mazowieckiego w zakresie inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest oraz opracowywania programów usuwania wyrobów zawierających azbest	Gmina	-----	2011 - 2032
10.	Współpraca z organizacjami społecznymi wspierającymi realizację <i>Programu</i>	Gmina	-----	2011 - 2032
11.	Współpraca z organami kontrolnymi (inspekcja sanitarna, inspekcja pracy, inspekcja nadzoru budowlanego, inspekcja ochrony środowiska)	Gmina	-----	2011 - 2032
12.	Monitoring i ocena realizacji <i>Programu</i>	Gmina	-----	Praca ciągła
13.	Sporządzanie co dwa lata informacji w zakresie realizacji zadań <i>Programu usuwania azbestu wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Przytyk</i>	Gmina	Budżet gminy	2011 - 2033
14.	Aktualizacja Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Przytyk	Gmina	Budżet gminy	2015, 2019, 2023 2027, 2031

Schemat ilustrujący współpracę organów administracji rządowej, samorządu terytorialnego, jednostek inspekcyjnych i organizacji pozarządowych.

9. Finansowe aspekty realizacji *Programu usuwania azbestu wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Przytyk* i potencjalne źródła finansowania

Ramową strategię programu oparto na celach i dwóch grupach zadań, tj. pozainwestycyjnych (w tym organizacyjnych) i inwestycyjnych.

Zadania pozainwestycyjne zmierzają do:

- rzetelnego i kompletnego rozpoznania ilości i stanu wyrobów zawierających azbest znajdujących się na terenie gminy,
- zintensyfikowania kontroli tzw. "dzikich wysypisk odpadów" gdzie znajdują się także odpady azbestowe,
- organizacji kampanii informacyjnej o szkodliwości azbestu i bezpiecznym użytkowaniu i usuwaniu wyrobów zawierających azbest,
- usprawnienia monitoringu bezpiecznego usuwania wyrobów zawierających azbest i składowania odpadów azbestowych,
- wdrożenia monitoringu realizacji programu usuwania wyrobów zawierających azbest i unieszkodliwiania odpadów azbestowych,
- intensyfikacji procesu poszukiwania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych dla wsparcia usuwania wyrobów zawierających azbest i ich unieszkodliwiania,

Zadania inwestycyjne zmierzają do:

- usunięcia wszystkich wyrobów i odpadów zawierających azbest z terenu gminy Przytyk

Dla oszacowania prawdopodobnych kosztów przedsięwzięcia, przyjęto jednostkowe koszty wykonania w/w usług (przy ustalaniu kosztów oparto się na informacjach pochodzących od firm świadczących usługi w zakresie demontażu pokryć dachowych i transportu odpadów azbestowych, działających na terenie powiatu radomskiego). Według informacji uzyskiwanych z podmiotów zajmujących się usuwaniem azbestu oraz innych jednostek administracyjnych, koszt jednostkowy usunięcia (demontaż i wywiezienie) azbestu wynosi obecnie od 600 do 30 000 złotych za 1 Mg, przy czym średnia cena kształtuje się na poziomie 1 200 złotych za tonę (brutto). Średnia cena za usunięcie 1 m² wyrobów zawierających azbest wynosi 10-30 złotych.

Cena jest ustalana indywidualnie i zależy głównie od:

- ilości odpadów przeznaczonych do usunięcia (im więcej, tym niższa cena jednostkowa za 1 Mg lub 1 m²),
- miejsca, w którym występują wyroby zawierające azbest (np. parter lub wyższe piętro, położenie miejscowości, skąd usuwany jest azbest, itp.),
- rodzaju wyrobów zawierających azbest (np. płyty dachowe lub tynki).

W większości firm można negocjować cenę, jeśli usuwana ilość odpadów jest większa od 6 - 8 Mg. W sprzyjających warunkach, w zależności od warunków lokalnych, możliwe są upusty w wysokości nawet 20 – 30%.

W ramach usługi oferowane są następujące czynności: demontaż lub skuwanie wyrobów, pakowanie, zabezpieczenie do transportu, transport i unieszkodliwianie (w tym koszty składowania, łącznie z opłatą za korzystanie ze środowiska opłacana marszałkowi województwa, na terenie którego znajduje się składowisko). Samo wywiezienie odpadów zawierających azbest (bez prac

demontażowych) jest tańsze i kształtuje się w granicach 400 – 1 000 złotych za tonę (średnio 700 złotych za tonę).

Istotnym składnikiem ceny są koszty składowania, z uwagi na opłaty za umieszczenie odpadów na składowisku, wnoszone na konto urzędów marszałkowskich jako opłaty za korzystanie ze środowiska.

Na terenie gminy Przytyk ilość azbestu i wyrobów zawierających azbest oszacowano na 5 335 Mg. Realizacja Programu potrwa do 2032 roku, tj. 22 lata. Oznaczałoby to, że rocznie usuwanych powinno być średnio 242,5 Mg wyrobów i odpadów zawierających azbest. Bez uwzględnienia nowych pokryć dachowych, średni roczny koszt realizacji Programu wynosił będzie wówczas:

- w latach 2011-2018 - 1 792 800 złotych, w tym 224 400 złotych rocznie,
- w latach 2019 - 2025 - 2 613 800 złotych, w tym 373 800 złotych rocznie,
- w latach 2026 - 2032 - 3 158 400 złotych, w tym 451 200 złotych rocznie.

Całkowity koszt realizacji Programu oszacowano na 7 565 000 złotych.

Środki finansowe możliwe do uzyskania przez gminę

Zakłada się, że w latach 2011 – 2032 realizacja *Programu* będzie odbywać się przy pomocy środków finansowych pozyskanych głównie z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz w oparciu o środki powiatu radomskiego i budżetu gminy Przytyk. Wsparcie dotyczyć będzie sfinansowania części kosztów: zabezpieczenia, demontażu, transportu oraz unieszkodliwienia wyrobów i odpadów zawierających azbest. Po stronie właścicieli obiektów budowlanych pozostaną koszty nowych pokryć dachowych i elewacyjnych.

W ramach środków budżetu państwa pozostających w dyspozycji Ministra Gospodarki planowane jest finansowanie zadań wspierających realizację *Programu* w latach 2011-2032.

Usuwanie azbestu i wyrobów zawierających azbest w latach 2011-2013 może być wspierane ze środków unijnych w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych. RPO Województwa Mazowieckiego inwestycje związane z bezpiecznym usuwaniem azbestu ujmuje w dwóch działaniach. W ramach działania 4.2. *Ochrona powierzchni ziemi* przewidziane jest wsparcie kompleksowego oczyszczenia terenu z odpadów zawierających azbest, a także usuwanie azbestu z budynków administracji publicznej oraz budowa składowisk odpadów niebezpiecznych.

W ramach Regionalnych Programów Operacyjnych i Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 udzielane jest wsparcie na projekty z zakresu remontów lub przebudowy budynków, które mogą dotyczyć renowacji części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych, renowacji lub adaptacji budynków na cele mieszkaniowe i modernizacji gospodarstw rolnych.

Zasady dofinansowania usuwania azbestu przez gminę

Poniżej przedstawiono uwarunkowania związane z finansowaniem usuwania wyrobów i odpadów zawierających azbest, wynikające z Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu.

Usuwanie wyrobów azbestowych z budynków jednorodzinnych i gospodarskich oraz oczyszczanie terenów nieruchomości

Gmina powinna zapewnić wywóz odpadów zawierających azbest na składowisko odpadów lub zapewnić ich dostarczenie do przewoźnego urządzenia do przetwarzania odpadów zawierających azbest. Koszt transportu i unieszkodliwienia odpadów zawierających azbest powinien zostać pokryty ze środków własnych gminy, przy udziale środków właścicieli nieruchomości, dotacji i pożyczek funduszy ochrony środowiska lub innych źródeł dostępnych dla gminy. Udział środków właścicieli

nieruchomości powinien być niewielki, ze względu na fakt, że koszt nowego pokrycia dachowego czy elewacyjnego nie może być pokryty w ramach wsparcia finansowego z krajowych lub z unijnych funduszy ochrony środowiska.

Usuwanie wyrobów zawierających azbest z dużych obiektów budowlanych i oczyszczanie terenu nieruchomości

Wsparcie finansowe usuwania wyrobów zawierających azbest z dużych obiektów budowlanych powinno być koordynowane przez gminę według następujących założeń:

- Wsparcie z budżetu gminy lub funduszy ochrony środowiska powinno być przeznaczone na dofinansowanie usługi polegającej na bezpiecznym usuwaniu wyrobów zawierających azbest,
- Kosztami kwalifikowanymi dofinansowywanej usługi bezpiecznego usuwania wyrobów zawierających azbest są koszty:
 - a) demontażu wyrobów zawierających azbest,
 - b) transportu odpadów zawierających azbest,
 - c) złożenia odpadów zawierających azbest na właściwym składowisku lub przekazania do urządzenia przewoźnego przetwarzającego odpady zawierające azbest,
- Wsparcie nie może przekroczyć 80% całego kosztu usługi,
- Wielkość wsparcia zostanie określona jako stała kwota odniesiona do jednostki fizycznej usuwanego odpadu, którą może być np. 1 m² pokrycia dachowego lub elewacyjnego, 1 m² izolacji ściennej, 1 tona rur, 1 tona unieszkodliwionego odpadów zawierających azbest,
- Beneficjentami wsparcia są jednostki samorządu terytorialnego, które wybierają w przetargach spełniających wymagania prawa przedsiębiorców prowadzących działalność w zakresie bezpiecznego usuwania azbestu,
- Wsparcie zostanie udzielone po:
 - a) potwierdzeniu przez przedsiębiorcę:
 - złożenia odpadów zawierających azbest na składowisku odpadów lub przetworzenia w urządzeniach przewoźnych,
 - oczyszczenia terenu, na którym był prowadzony demontaż wyrobów zawierających azbest,
 - b) rozliczeniu kompleksowej usługi.

Niedopuszczalne jest łączenie wsparcia na usunięcie azbestu ze wsparciem na termomodernizację, jeśli jej koszt obejmuje usunięcie wyrobów azbestowych.

Usuwanie wyrobów zawierających azbest z obiektów budowlanych – połączenie z innymi działaniami (m.in. termomodernizacja, przebudowa gospodarstwa rolnego)

Istnieją możliwości pozyskiwania środków finansowych na usuwanie wyrobów zawierających azbest z obiektów budowlanych w ramach projektów i programów nie kierowanych bezpośrednio do użytkowników wyrobów azbestowych. Są to projekty związane z gospodarką odpadami, termomodernizacją obiektów budowlanych, remontami i przebudowami obiektów związanych z produkcją rolną, przebudową budynków na cele mieszkaniowe.

Usuwanie wyrobów zawierających azbest z obiektów i terenów użyteczności publicznej

Wiele obiektów i terenów użyteczności publicznej wymaga pilnego oczyszczenia z azbestu dla przywrócenia im dawnych funkcji lub zmiany sposobu użytkowania. W budżecie gminy, w miarę posiadanych możliwości mogą być zaplanowane środki finansowe na wsparcie prac przygotowawczych do oczyszczania z azbestu takich obiektów (na opracowanie niezbędnej dokumentacji technicznej i projektowej).

Dla gminy Przytyk Wójt wyda zarządzenie (lub uchwalony zostanie regulamin), w którym określone zostaną zasady uzyskania finansowej pomocy udzielanej z budżetu gminy na usuwanie i unieszkodliwianie wyrobów oraz odpadów zawierających azbest z terenu gminy.

Przyznanie środków następować będzie na podstawie wniosku złożonego w Urzędzie Gminy Przytyk na formularzu, którego wzór zawierać będzie przyszłe zarządzenie Wójta w tej sprawie.

Wniosek osoby fizycznej może być rozpatrywany po udokumentowaniu:

- prawa własności do usuwanego wyrobu azbestowego,
- złożeniu kopii zgłoszenia wykonania robót budowlanych,
- informacji o wyrobach zawierających azbest i miejscu ich wykorzystywania
- dokonaniu oceny stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest (Powiatowa Inspekcja Nadzoru Budowlanego) - wymaganych rozporządzeniami wykonawczymi do obowiązujących przepisów.

Integralną częścią wniosku powinien być wypełniony harmonogram rzeczowo-finansowy, na podstawie najniższych kosztów wybranych na zasadzie konkursu ofert spośród co najmniej trzech firm posiadających uprawnienia do prowadzenia prac remontowo- budowlanych na terenie powiatu radomskiego z udziałem wyrobów azbestowych.

Środki na dofinansowanie likwidacji wyrobów azbestowych przez przedsiębiorców i inne jednostki będą przyznawane na podobnych zasadach, z uwzględnieniem dodatkowych wymagań wynikających z warunków dysponowania celowymi funduszami publicznymi.

Wnioski o dofinansowanie rozpatrywane będą zgodnie z kolejnością wpływu, z zastrzeżeniem, że w pierwszej kolejności rozpatrywane będą wnioski o dotacje, dotyczące usuwania wyrobów zawierających azbest, będących w złym stanie technicznym – I stopień pilności.

Decyzję o udzieleniu dotacji dla poszczególnych przedsięwzięć podejmie Wójt Gminy Przytyk, kierując się wydanym uprzednio zarządzeniem, dostępnymi środkami finansowymi, programami ochrony środowiska, strategią rozwoju oraz stosując inne przyjęte kryteria wyboru (np. wielkością obszaru objętego zasięgiem działania przedsięwzięcia, liczbą osób objętych zasięgiem działania przedsięwzięcia, stanem przygotowania przedsięwzięcia, itp.).

Wójt udzieli dotacji na podstawie umowy cywilno-prawnej sporządzonej w formie pisemnej z podmiotem realizującym przedsięwzięcie, określającej w szczególności:

- szczegółowy opis przedsięwzięcia oraz termin rozpoczęcia i zakończenia przedsięwzięcia,
- wysokość udzielonej dotacji,
- tryb kontroli wykonania przedsięwzięcia,
- termin i sposób rozliczenia udzielonej dotacji,
- zasady zwrotu niewykorzystanej dotacji lub wykorzystanej niezgodnie z przeznaczeniem.

Uruchomienie środków finansowych nastąpi po przedłożeniu faktur oraz protokołów odbioru dotyczących realizowanego przedsięwzięcia i ich zatwierdzeniu przez upoważnionych pracowników Urzędu Gminy Przytyk.

10. Monitoring realizacji *Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Przytyk*

Monitoring realizacji Programu organizuje i prowadzi Wójt Gminy Przytyk.

Monitoring realizacji zadań *Programu* obejmuje gromadzenie, przetwarzanie i rozpowszechnianie informacji o usuwaniu azbestu i wyrobów zawierających azbest, w szczególności dotyczących:

1. ilości usuniętych wyrobów zawierających azbest oraz wytworzonych odpadów niebezpiecznych zawierających azbest,
2. ilości składowanych odpadów zawierających azbest,
3. ilości i wyników przeprowadzonych inwentaryzacji oraz oceny stanu technicznego wyrobów zawierających azbest i ich lokalizacji na terenie gminy.

Do monitorowania stopnia realizacji *Programu* przyjęto następujące wskaźniki:

Tabela 8. Wskaźniki monitorowania wdrażania *Programu*

Lp.	Wskaźnik	Jednostka
1	Ilość zdjętych wyrobów zawierających azbest w danym roku sprawozdawczym	m ² /rok Mg/rok
2	Ilość budynków lub obiektów, z których usunięto wyroby zawierające azbest	sztuk
3	Masa odpadów zawierających azbest usuniętych z terenu gminy i unieszkodliwionych w danym roku sprawozdawczym	Mg/rok
4	Masa unieszkodliwienia odpadów zawierających azbest: składowanych unieszkodliwionych w inny, dopuszczalny prawnie sposób	Mg
5	Stopień usunięcia wyrobów zawierających azbest (ilość wyrobów usuniętych/ilość wyrobów zinwentaryzowanych w 2009 roku)	%
6	Liczba wniosków złożonych przez mieszkańców gminy o dofinansowanie usuwania wyrobów zawierających azbest	sztuk
7	Liczba wniosków złożonych przez mieszkańców gminy o dofinansowanie usuwania wyrobów zawierających azbest rozpatrzonych pozytywnie	sztuk
8	Odsetek wniosków złożonych przez mieszkańców gminy o dofinansowanie usuwania wyrobów zawierających azbest rozpatrzonych pozytywnie (w odniesieniu do wszystkich złożonych wniosków)	%
9	Środki przeznaczone na usuwanie azbestu, w tym: ze środków gminnych ze środków powiatowych ze środków wojewódzkich ze środków krajowych inne	złoty
10	Stopień wykorzystania środków finansowych zaplanowanych na realizację <i>Programu</i> w danym roku	%
11	Ilość i jakość interwencji (wniosków) zgłaszanych przez mieszkańców (np. co do sposobu wykonywania prac wynikających z <i>Programu</i>)	liczba/opis
12	Liczba, jakość i skuteczność kampanii edukacyjno – informacyjnej	liczba/opis

Na poziomie krajowym planowane jest utworzenie Elektronicznego Systemu Informacji Przestrzennej monitoringu procesu usuwania wyrobów zawierających azbest, który zapewni:

- prezentację wyników inwentaryzacji ilości i przestrzennego rozmieszczenia azbestu i wyrobów zawierających azbest,
- planowanie i wspomaganie logistyki usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest,
- monitoring procesu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest.

Załącznik nr 1 - Wzór „Informacji o wyrobach zawierających azbest i miejscu ich wykorzystania

1. Miejsce, adres lub nazwa urządzenia/instalacji
2. Właściciel/zarządca/użytkownik*
 - a) osoba prawna - nazwa, adres
 - b) osoba fizyczna - imię, nazwisko i adres
3. Tytuł własności
4. Nazwa, rodzaj wyrobu²⁾
5. Ilość posiadanych wyrobów (m², Mg)³⁾
6. Termin rozpoczęcia eksploatacji wyrobu
7. Przewidywany termin usunięcia wyrobu
8. Inne istotne informacje o wyrobach⁴⁾
9. Ilość usuniętych wyrobów zawierających azbest przekazanych do unieszkodliwienia

.....
(podpis)

Data

Objaśnienia:

*) Niepotrzebne skreślić.

1) Za wyrób zawierający azbest uważa się każdy wyrób o stężeniu równym lub wyższym od 0,1 % azbestu.

2) Przy określaniu rodzaju wyrobu zawierającego azbest należy stosować następującą klasyfikację:

- płyty azbestowo-cementowe płaskie stosowane w budownictwie,
- płyty faliste azbestowo-cementowe dla budownictwa,
- rury i złącza azbestowo-cementowe,
- izolacje natryskowe środkami zawierającymi w swoim składzie azbest,
- wyroby cierne azbestowo-kauczukowe,
- przędza specjalna, w tym włókna azbestowe obrobione,
- szczeliwa azbestowe,
- taśmy tkane i plecione, sznury i sznurki,
- wyroby azbestowo-kauczukowe, z wyjątkiem wyrobów ciernych,
- papier, tektura,
- inne wyroby zawierające azbest, oddzielnie niewymienione, w tym papier i tektura.

3) Podać podstawę zapisu (np. dokumentacja techniczna, pomiar z natury).

4) Np. informacja o oznaczeniu na planie sytuacyjnym terenu instalacji lub urządzenia zawierającego azbest.

Załącznik nr 2 - Wzór „Oceny stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest”

Miejsce, obiekt, urządzenie budowlane, instalacja

przemysłowa

Adres miejsca, obiektu, urządzenia budowlanego, instalacji przemysłowej

.....

Pomieszczenie:

Rodzaj, nazwa wyrobu ¹⁾:

Ilość wyrobów (m², tony) ²⁾:

Grupa, Nr	Wyrób – rodzaj	Ocena
-----------	----------------	-------

Przyjęta

Punktacja

I Sposób zastosowania azbestu

1. Powierzchnia pokryta masą natryskową z azbestem (torkret)	30
2. Tynk zawierający azbest	30
3. Lekkie płyty izolacyjne z azbestem (ciężar obj. < 1000kg/m ³)	25
4. Pozostałe wyroby z azbestem	10

II Rodzaj azbestu

5. Azbest chryzotylowy	5
6. Inny azbest	15

III Struktura powierzchni wyrobu z azbestem

7. Rozluźniona (naruszona) struktura włókien	30
8. Mocna struktura włókien, lecz bez albo z niewystarczającą powłoką farby zewnętrznej	10
9. Pomalowana i nieuszkodzona powłoka zewnętrzna	0

IV Stan zewnętrzny wyrobu z azbestem

10. Duże uszkodzenia ³⁾	30
11. Małe uszkodzenia ⁴⁾	10
12. Brak	0

V Możliwość uszkodzenia powierzchni wyrobu z azbestem

13. Wyrób jest przedmiotem jakiś prac	15
14. Wyrób przez bezpośrednią dostępność narażony na uszkodzenia (do wysokości 2 m)	10
15. Wyrób narażony na uszkodzenia mechaniczne	10
16. Wyrób narażony na wstrząsy i drgania	10
17. Wyrób narażony na działanie czynników atmosferycznych (na zewnątrz obiektu)	10
18. Wyrób znajduje się w zasięgu silnych ruchów powietrza	10
19. Wyrób nie jest narażony na wpływy zewnętrzne	10

VI Wykorzystanie pomieszczenia

20. Regularnie przez dzieci, młodzież lub sportowców 35
21. Trwałe lub częste przebywanie w pomieszczeniach innych osób 30
22. Czasowo wykorzystywane pomieszczenie 20
23. Rzadko wykorzystywane pomieszczenie 10

VII Usytuowanie wyrobu

24. Bezpośrednio w pomieszczeniu 30
25. Za zawieszonym, nieszczelnym sufitem lub innym pokryciem 25
26. W systemie wywietrzania pomieszczenia (kanały wentylacyjne) ... 25
27. Za zawieszonym szczelnym sufitem, lub innym pokryciem,
ponad pyłoszczelną powierzchnią lub poza szczelnym kanałem
wentylacyjnym 10

A. Suma punktów oceny

B. Stopień pilności I

(wymiana lub naprawa wymagana bezzwłocznie) **65 i więcej punktów**

C. Stopień pilności II

(ponowna ocena wymagana w czasie 1 roku) **powyżej 35 do 60 punktów**

D. Stopień pilności III

(ponowna ocena w terminie do 5 lat) **do 35 punktów**

³⁾ duże uszkodzenia – widoczne pęknięcia lub ubytki na powierzchni większej niż 3% powierzchni wyrobu,

⁴⁾ małe uszkodzenia – brak widocznych pęknięć, a ubytki na powierzchni mniejszej niż 3% powierzchni wyrobu.

UWAGA: podkreślić należy tylko pozycje w grupie, jeśli wystąpi więcej niż jedna, podkreślić należy najwyższą punktację. Podsumować ilość punktów, ustalić ocenę końcową i stopień pilności.

.....

oceniający – nazwisko i imię

dane osobowe

data:

.....

właściciel, zarządca obiektu

adres

¹⁾ Według grup wyrobów przyjętych w sprawozdaniu rocznym,
Zgodnie z inwentaryzacją i sprawozdaniem rocznym.

Załącznik nr 3 Wzór „Protokołu odbioru (stwierdzenie usunięcia wyrobów zawierających azbest)”

1. Wnioskodawca (właściciel nieruchomości):
/imię i nazwisko/
/adres/
2. Miejsce odbioru odpadów zawierających azbest:
nr ew. działki
3. Rodzaj odpadów (płyty faliste/płaskie lub inny odpad zawierający azbest):
4. Ilość usuniętych odpadów (w m² lub Mg):
5. Informacja czy na nieruchomości znajdują się jeszcze wyroby zawierające azbest (jeśli tak podać szacunkowo ilość)
6. Oświadczam, że wszystkie dane zawarte w protokole są zgodne z prawdą.
7. Oświadczam, że prace związane z usunięciem wyrobów zawierających azbest zostały wykonane z zachowaniem właściwych przepisów technicznych i sanitarnych, a teren został prawidłowo oczyszczony z odpadów azbestowych.
/data i podpis właściciela działki/ /data i podpis przedstawiciela wykonawcy/

Uwagi:

Protokół został sporządzony w dwóch egzemplarzach: jeden dla odbierającego odpady celem przekazania do Urzędu Gminy Przytyk, drugi dla właściciela nieruchomości.

Załącznik nr 4 - Wzór „Wniosku o odebranie odpadów zawierających azbest”

1. Wnioskodawca (właściciel nieruchomości):
.....
/imię i nazwisko/
.....
/adres, tel. kontaktowy/
 2. Miejsce wytworzenia odpadów zawierających azbest:
..... nr ew. działki:.....
 3. Rodzaj odpadów (płyty faliste/płaskie lub inny odpad zawierający azbest):
.....
 4. Ilość odpadów (w m²):.....
 5. Źródło powstania (określić skąd odpad pochodzi – wymiana pokrycia dachowego/elewacji budynku):.....
 6. Oświadczam, że wszystkie dane zawarte w protokole są zgodne z prawdą.
.....
/data i podpis właściciela działki/
- Uwagi:**
1. Wniosek należy złożyć w Sekretariacie Urzędu Gminy Przytyk w, ul.

Załącznik nr 5 - Wzór „, Informacji o wyrobach zawierających azbest, których wykorzystanie zostało zakończone”

(opracowana na podstawie art. 163 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska /Dz. U. Nr 62, poz. 627, z późn. zm.2/ oraz Rozporządzenia Ministra Gospodarki Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 23 października 2003 r w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania i przemieszczania azbestu oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których był lub jest wykorzystywany azbest / Dz.U.03.192.1876 /).

1. Miejsce, adres
2. Właściciel/zarządca*):
 - a) osoba prawna - nazwa, adres,
 - b) osoba fizyczna - imię, nazwisko i adres
3. Tytuł własności
4. Nazwa, rodzaj wyrobu²⁾
5. Ilość (m², tony)³⁾
6. Rok zaprzestania wykorzystywania wyrobów
7. Planowane usunięcia wyrobów:
 - a) sposób
 - b) przez kogo
 - c) termin
8. Inne istotne informacje⁴⁾

.....
(podpis)

Data

Objaśnienia:

*) Niepotrzebne skreślić.

- 1) Za wyrób zawierający azbest uważa się każdy wyrób o stężeniu równym lub wyższym od 0,1 % azbestu.
- 2) Przy określaniu rodzaju wyrobu zawierającego azbest należy stosować następującą klasyfikację:
 - płyty azbestowo-cementowe płaskie stosowane w budownictwie,
 - płyty faliste azbestowo-cementowe dla budownictwa,
 - rury i złącza azbestowo-cementowe,
 - izolacje natryskowe środkami zawierającymi w swoim składzie azbest,
 - wyroby cierne azbestowo-kauczukowe,
 - przędza specjalna, w tym włókna azbestowe obrobione,
 - szczeliwa azbestowe,
 - taśmy tkane i plecione, sznury i sznurki,
 - wyroby azbestowo-kauczukowe, z wyjątkiem wyrobów ciernych,
 - papier, tektura,
 - inne wyroby zawierające azbest, oddzielnie niewymienione.
- 3) Podać podstawę zapisu (np. dokumentacja techniczna, spis z natury).
- 4) Np. informacja o oznaczeniu na planie sytuacyjnym.

Załącznik nr 6 - Wzór „Oznakowania instalacji, urządzeń lub pomieszczeń zawierających azbest lub wyroby zawierające azbest”

Powyższe oznakowanie wzorowane jest na oznakowaniu z postanowienia Unii Europejskiej – załącznika Nr II do Dyrektywy 83/478/EWG. Wszystkie wyroby zawierające azbest lub ich opakowania powinny być oznakowane w następujący sposób:

- a) oznakowanie zgodne z podanym wzorem powinno posiadać wymiary: co najmniej 5 cm wysokości (H) i 2,5 cm szerokości,
- b) oznakowanie powinno składać się z dwóch części:
 - części górnej ($h_1 = 40\% H$) zawierającej literę "a" w białym kolorze na czarnym tle,
 - części dolnej ($h_2 = 60\% H$) zawierającej standardowy napis w białym lub czarnym kolorze na czerwonym tle; napis powinien być wyraźnie czytelny,
- c) jeśli wyrób zawiera krokidolit, standardowo stosowany zwrot "zawiera azbest" powinien być zastąpiony zwrotem "zawiera krokidolit/azbest niebieski".

Spis tabel

Tabela 1. Klasyfikacja odpadów zawierających azbest.....	4
Tabela 2. Stężenia włókien azbestu w powietrzu w województwie mazowieckim w zależności od pory roku.....	7
Tabela 3. Stężenia włókien azbestu w powietrzu w województwie mazowieckim wg rodzaju zabudowy.....	7
Tabela 4. Ocena zagrożenia azbestem na terenie powiatu radomskiego.....	7
Tabela 5. Cele w perspektywie krótko-, średnio- i długoterminowej w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest i unieszkodliwiania odpadów azbestowych.....	12
Tabela 6. Ilość wyrobów zawierających azbest wymagających usunięcia na terenie.....	13
Tabela 7. Harmonogram zadań do realizacji w ramach <i>Programu usuwania azbestu wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Przytyk</i> na lata 2011 - 2032.....	20
Tabela 8. Wskaźniki monitorowania wdrażania <i>Programu</i>	27

Spis rysunków

Rysunek 1. Składowiska przyjmujące odpady zawierające azbest (źródło: www.bazaazbestowa.pl)..	19
--	----